

IOK/70/2022

30.11.2022

Viite Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta perjantai 02.12.2022 klo 11.00 / VNS 5/2022 vp / Asiantuntijapyyntö

Asia Ihmisoikeuskeskuksen kirjallinen lausunto valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta

Ihmisoikeuskeskus kiittää mahdollisuudesta tulla kuulluksi ja antaa kirjallinen asiantuntijalausunto valtioneuvoston tasa-arvopoliittisesta selonteosta. Esitämme alla lyhyesti muutamia huomioita, jotka pohjautuvat Ihmisoikeuskeskuksen lakisääteiseen tehtävään edistää perus- ja ihmisoikeuksia laaja-alaisesti sekä keskuksen kesällä 2022 julkaistuun selvitykseen kansallisista perus- ja ihmisoikeustoimijoista.¹ Keskus on esittänyt osin vastaavia huomioita työelämä- ja tasa-arvovaliokunnalle antamissaan lausunnoissa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutettujen eduskuntakertomuksista 2022.²

Tasa-arvopoliitiikan ihmisoikeusperustaisuudesta

Tasa-arvopoliittisessa selonteossa tuodaan useissa kohdin esiin tasa-arvon ja perus- ja ihmisoikeuksien yhteydet. Selonteon johdannossa (s.7) esimerkiksi todetaan, että "[s]ukupuolten tasa-arvo on perus- ja ihmisoikeus, joka kuuluu jokaiselle." Samalla sivulla todetaan myös, että käsitys perus- ihmisoikeuksien yhtäläisyydestä ohjaa tasa-arvopoliittikkaa. Kansainvälistä tasa-arvopoliittikkaa käsittelevässä luvussa (s.65) puolestaan kerrotaan Suomen edistävän sukupuolten tasa-arvoa muun muassa osana ihmisoikeusperustaista ulkopoliittikkaansa.

Ihmisoikeuskeskus pitää tärkeänä, että ihmisoikeusnäkökulma ei unohdu tasa-arvon edistämiseen ja puolustamiseen tähtäävistä kansallisista ja kansainvälisistä toimenpiteistä. Vaikka tasa-arvon toteutuminen edellyttää erityisiä politiikkatoimia, se on myös ihmisoikeuskysymys. Keskeisissä kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa, kuten kansalais- ja poliittisia oikeuksia sekä taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevissa YK-yleissopimuksissa todetaan, että sopimusvaltioiden tulee taata sopimuksissa

¹ Ihmisoikeuskeskuksen selvitys on luettavissa keskuksen verkkosivuilla:
<https://www.ihmisoikeuskeskus.fi/uutiset/pio-toimija-selvitys/>.

² Ks. K 1/2022 vp ja K 7/2022 vp.

tunnustetut oikeudet ilman minkäänlaista sukupuoleen perustuvaa syrjintää. Sama todetaan myös Euroopan ihmisoikeussopimuksessa.

Keskus haluaa korostaa, että myös vastaisuudessa sekä kotimaan että kansainvälisessä toiminnassa vältetään kaventamasta ihmisoikeusnäkökulmaa vain tasa-arvokysymyksiin. Tasa-arvon edistäminen ei kata kaikkia ihmisoikeuksia, vaan tasa-arvo on paitsi yksi ihmisoikeuksista myös läpileikkaava periaate. Samalla on tärkeää, että ihmisoikeuspolitiikalla edistetään kaikkien ihmisoikeuksia ja sen ohella tasa-arvoa ja haavoittuvassa asemassa olevien ryhmien oikeuksia erityisesti.

Tasa-arvolainsäädännön kehittämisestä

Selonteon sivulla 14 esitetään, että "[...] tulisi valmistella tasa-arvolain kokonaisuudistus kattaen tasa-arvon edistämisen, syrjinnän, oikeussuojan ja valvonnan."

Ihmisoikeuskeskus pitää ehdotusta sinänsä kannatettavana, mutta katsoo perus- ja ihmisoikeustoimijoita koskevan laajan selvityksensä perusteella, että vastaisuudessa tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön kehittämistä olisi tarkasteltava kokonaisuutena. Lakeja valvovien tasa-arvovaltuutetun, yhdenvertaisuusvaltuutetun sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltuudet ovat edelleen erilaiset. Samalla syrjintää kokeneen henkilön oikeussuojakeinot riippuvat siitä, onko kyse esimerkiksi sukupuoleen tai terveydentilaan perustuvasta syrjinnästä, risteävästä syrjinnästä, tai millä elämänalueella syrjintää on tapahtunut.

Tätä lausuntoa kirjoittaessa eduskunnan käsittelyssä on yhdenvertaisuuslain osittaisuudistus, josta työelämä- ja tasa-arvovaliokunta on antanut mietintönsä.³ Ihmisoikeuskeskus yhtyy valiokunnan mietinnössä esittämään näkemykseen siitä, että uudistus tuo joitakin parannuksia yhdenvertaisuussäätelyyn, mutta jättää edelleen tarpeen yhtenäistää syrjintää kokeneiden oikeussuojaa eri elämänalueilla. Uudistuksen myötä yhdenvertaisuusvaltuutettu saa toimivaltuuden valvoa työelämän syrjintää, mikä on myönteistä, sillä se yhtenäistää yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen toimivaltuuksia. Kuitenkin yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivalta ulottuisi edelleenkin työelämän alueelle ainoastaan silloin, kun kyse on tasa-arvolaisista määritellyistä syrjinnästä.

Yhdenvertaisuuslain osittaisuudistuksen myötä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnalle annettaisiin mahdollisuus suosittaa hyvitystä syrjinnän tai vastatoimien kohteeksi joutuneelle.⁴ Koska yhdenvertaisuuslain muutos ei kata tasa-arvolakia, lautakunnan hyvitysesitystä koskeva toimivalta koskisi siten ainoastaan tiettyjä syrjintäperusteita, eikä sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun perustuvaa syrjintää.

Tasa-arvovaltuutettu on esittänyt eduskuntakertomuksensa yhtenä suosituksena, että hyvitysmahdollisuuden lisäämistä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimivaltuuksiin myös sukupuolisyrjintää koskevissa asioissa selvitettäisiin.⁵ Ihmisoikeuskeskus yhtyy edelleen tähän suositukseen. Myös tasa-arvokysymyksissä syrjintää kokeneilla tulee olla käytettävissään matalan

³ TyVM 14/2022 vp.

⁴ Muutosta koskevassa hallituksen esitysluonnoksessa muotoilu oli vahvempi: lautakunnalle esitettiin oikeutta määrätä hyvitystä.

⁵ K 1/2022 vp, sivu 39.

kynnyksen vaihtoehto hyvityksen hakemiseksi. Hyvitysmahdollisuus voisi myös mahdollisesti lisätä tasa-arvovaltuutetun lautakuntaan tuomia tapauksia.

Ihmisoikeuskeskus haluaa tuoda lisäksi esille, että tasa-arvovaltuutetun ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimivaltuudet ovat tällä hetkellä erilaiset moniperusteisen syrjinnän eri muotoihin puuttumisessa. Tasa-arvovaltuutettu ei voi puuttua risteävään syrjintään, kun taas yhdenvertaisuusvaltuutetulle tämä on mahdollista.⁶ Tämä nousi esille muun muassa keskuksen perus- ja ihmisoikeustoimijaselvitykseen kerätyissä havainnoissa. Myös yhdenvertaisuuslain arvioinnissa 2020 yhtenä haasteena tuotiin esille, että viranomaisten toimivaltuudet, jotka määrittyvät syrjintäperusteittain, vaikeuttavat moniperusteisen syrjinnän tunnistamista tai johtavat siihen, että moniperusteista syrjintää käsitellään vain osittain.⁷ Tasa-arvovaltuutettu on esittänyt eduskuntakertomuksessaan, että "[s]ukupuoleen liittyvän risteävän syrjinnän nykyisenlaista kategorista rajaamista tasa-arvovaltuutetun toimivallan ulkopuolelle tulisi tarkastella ja arvioida uudelleen."⁸

Edellä mainittujen viranomaisten toimivaltuuksien erojen lisäksi myös yksilöiden vireillepano-oikeus yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa riippuu siitä, onko kyse yhdenvertaisuuslaissa vai tasa-arvolaisissa määritellystä syrjinnästä. Yhdenvertaisuuslaista poiketen tasa-arvolain nojalla ainoastaan tasa-arvovaltuutettu tai työmarkkinoiden keskusjärjestö voivat saattaa asian lautakuntaan.

Keskuksen mukaan yllä esitetyt esimerkit osoittavat, että osittaisten uudistusten sijaan yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolainsäädäntöä on uudistettava rinnakkain. Lähtökohtana tulee olla syrjintää kokeneen oikeussuojan vahvistaminen sekä oikeussuojakeinojen selkiyttäminen ja yhtenäistäminen. Kokonaistarkastelussa olisi oikeussuojakeinojen lisäksi pohdittava keinoja moniperusteiseen ja erityisesti risteävään syrjintään puuttumisen vahvistamiseksi.

Ihmisoikeuskeskus haluaa myös muistuttaa, että Suomen saamista kansainvälisissä suosituksissa yhdenvertaisuus- ja tasa-arvovaltuutettujen sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan muodostamaa toimijoiden kokonaisuutta on pidetty sekavana ja hajanaisena.⁹ Euroopan rasismin ja suvaitsemattomuuden vastainen komissio ECRI puolestaan on todennut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvoelimiä koskevissa suosituksissaan, että mikäli tuo elin koostuu useammasta eri toimijasta, niiden toimivaltuuksien tulisi olla yhtenäiset, ja toimivaltuuksia tulisi käyttää koordinoitulla tavalla.¹⁰

Sirpa Rautio
johtaja

Elina Hakala
Asiantuntija

⁶ Risteävä syrjintä on yksi moniperusteisen syrjinnän muoto, ja sillä tarkoitetaan tilannetta, jossa kaksi tai useampi henkilöön liittyvä seikka ainoastaan yhdessä johtavat syrjintään.

⁷ Yhdenvertaisuuslain arviointi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:50, sivut 79 ja 106.

⁸ K 1/2022 vp, sivu 23.

⁹ Ks. esim. YK:n ihmisoikeuskomitean Suomea koskevat loppupäätelmät vuodelta 2021 (CCPR/C/FIN/CO/7) sekä Euroopan neuvoston vähemmistöpuiteyleissopimuksen neuvoa-antavan komitean Suomea koskeva raportti vuodelta 2019 (ACFC/OP/V(2019)001).

¹⁰ ECRI General Policy Recommendation no. 2: Equality Bodies to combat racism and intolerance at national level, sivu 5.